

Overdenking, gehouden door ds. H.U. de Vries tijdens de cantatedienst op zondag 10 maart 2019 in de Pelgrimskerk te Amsterdam.

Cantate: 'Jesus nahm zu sich die Zwölfe' (J.S. Bach, BWV 22; tekst: zie beneden).

Lezingen: Ezechiël 36:24-27; Romeinen 6:1-11; Lucas 18:31-34.

Gemeente van Jezus Christus,

De cantate die wij vandaag gaan horen, was een van de twee proeven van bekwaamheid die Johann Sebastian Bach afleverde met het oog op zijn sollicitatie naar de functie van cantor in de Thomaskerk te Leipzig. De cantate is gebaseerd op het begin van de evangelielezing van de zondag waarop hij auditie moest doen, Jezus' aankondiging aan zijn twaalf leerlingen van zijn aanstaande lijden. Bachs *tweede* proeve van bekwaamheid had het vervolg van deze evangelielezing tot inhoud: de genezing van een blinde man in de nabijheid van Jericho. Op zondag 7 februari 1723 werd tijdens een kerkdienst de eerste proeve – onze cantate dus – uitgevoerd vóór de preek, de andere – over de genezing van de blinde – daarna. Qua muzikale begeleiding paste Bach zich in beide proefstukken aan aan wat in Leipzig voorhanden was, maar qua techniek en beheersing van muzikale genres liet hij zien waartoe hij in staat was. Dat laatste wordt bijvoorbeeld zichtbaar in het openingskoor van onze cantate, waar door een aangebrachte rolverdeling tussen tenor en bas de ernstige woorden van Jezus over zijn komende lijden worden gedramatiseerd, en waar de daaropvolgende koorfuga beeldend uitdrukking geeft aan het onbegrip en de verwarring van de zijde van de discipelen.

Inhoudelijk staat in onze cantate de dood van Jezus centraal, vanouds het hoofdmotief van de tijd voor Pasen. Voor de derde maal kondigt Jezus zijn leerlingen aan dat Hij zal moeten lijden. En opnieuw geven zijn leerlingen blijk van volkomen onbegrip.

Wij kunnen ons over dat onbegrip van de discipelen verwonderen, maar ik ben ervan overtuigd dat wij, als wij toen geleefd hadden, niet anders gereageerd zouden hebben. De Messias van Israël was in de verwachting van Jezus' dagen de van God gezonden koninklijke Heerser die komen zou om orde op zaken te stellen. Daar past geen lijden bij, maar glorie; geen dood, maar overwinning. Het is geen wonder dat in Bachs cantate wordt gesteld dat menselijk vlees en bloed, de mens zoals hij of zij van nature is, niet in staat is het lijden van Jezus op zijn waarde te schatten. Wij willen graag, zegt de cantate, bij Jezus zijn als Hij op de berg van de transfiguratie een lichtende gedaante aanneemt waarin zijn aanstaande heerlijkheid zichtbaar wordt¹, maar wij wenden onze blik af als Hij uiteindelijk als een mislukkeling aan het kruis komt te hangen.

Als wij de waarde van Jezus' messiaanse lijden willen gaan verstaan, dan moet God zelf ons hart openen en de waas voor onze ogen wegnemen. 'Heer Jezus,

¹ Zie Mat. 17:1-13par.

trek mij tot U', zingen zowel de alt als de bas in hun aria en recitatief die volgen op het openingskoor: U moet mijn ogen openen voor de noodzaak en de betekenis van uw lijden, ikzelf kan dat niet.

Wat *is* de betekenis van Jezus' lijden? De cantate geeft niet het antwoord dat meestal het eerst gegeven wordt: dat Jezus, overeenkomstig het getuigenis van het Nieuwe Testament, is gestorven als een verzoening voor onze zonden. De cantate wijst op een aanvullende interpretatie, die zeker ook bijbels genoemd kan worden, maar vreemd genoeg bij ons over het algemeen minder of zelfs *niet* is ingedaald: dat Jezus in zijn kruisdood niet alleen heeft afgerekend met het probleem van onze *zondeschuld*, maar ook met het probleem van de *zondemacht*, de heerschappij van de zonde. Heel de cantate is doorademd van het evangelie dat Paulus uiteenzet in Romeinen 6: dat Jezus als Vertegenwoordiger van zijn gemeente in zijn dood de ultieme tol heeft betaald die de zonde eiste, en aldus Zichzelf en de zijnen voorgoed ontrukkt heeft aan haar heerschappij, losgemaakt uit haar klauwen, bevrijd van haar dominantie, en daarmee de zonde haar scepter uit handen heeft geslagen en haar macht gebroken: 'Wat Jezus' sterven betreft', schrijft de apostel, 'is Hij eens voor altijd aan de zonde ontstorven', door zijn bijzondere dood te aanvaarden en te ondergaan is Hij voorgoed ontkomen aan haar claimende macht.

Maar wat met Jezus gebeurt – u begreep het al – komt ook ten goede aan de zijnen! Jezus is onze Vertegenwoordiger, wij zijn in Hem begrepen. Door onze bekering, door tot geloof te komen – met als bijzondere markering daarvan onze doop – zijn wij zozeer met Hem één geworden, met Hem verbonden geraakt, dat *zijn* kruisdood en al het goede dat daarin tot stand wordt gebracht, ook *ons* geldt: als Jezus op het kruis aan de heerschappij van de zonde afsterft, dan ook wij: het is onze oude, zondige mens die voorgoed mét Hem aan het kruis wordt genageld; niet langer nog zullen wij de zonde dienen!

Maar door de geloofsband tussen Jezus en de zijnen wordt ook zijn *opstanding* de onze. Dat geldt voor de toekomst, als wij mét Hem zullen opstaan tot onvergankelijk leven, maar dat geldt niet minder reeds voor het heden: zoals Jezus een nieuw leven is ingegaan waarin Hij God onverdeeld kan dienen, zo mogen wij hier en nu reeds in ons dagelijks leven zijn opstandingskracht ervaren en de nieuwe Mens, de verrezen Christus, aandoen, de mens van Gods toekomst, die in de kracht van Gods heilige Geest geheel en al leeft voor God.

Bachs cantate heeft van deze indrukwekkende zaken weet. De tekstschrijver bidt daarom dat onze oude, zondige mens met Christus gekruisigd zal worden, opdat de nieuwe mens in ons zal opstaan. Hij bidt dat zijn hart van Godswege vernieuwd mag worden en zijn gezindheid veranderd, dat zijn gedachten en verlangens in verbondenheid met Jezus op God gericht zullen worden. Ik ken geen beter recept voor een daadwerkelijk veranderend christenleven dan dit gebed, waarin wordt afgezien van ons gebruikelijke ploeteren in eigen kracht en

wordt gevraagd om effectief verbonden te worden met de voor ons gestorven en opgestane Heer.

Het is dit gebed dat wij tot het onze mogen maken aan het begin van de Veertigdagentijd, de tijd waarin een leven van eenvoud, zuiverheid en dienstbaarheid centraal staat. Mogen wij, door in verbondenheid met onze Heer een beroep toe doen op wat Hij in zijn dood en verrijzenis voor ons gedaan heeft, gaan ervaren dat levensverandering in de eerste plaats een genadig geschénk is en pas daarna een bijbelse opdracht.

Amen.

Tekst van de cantate 'Jesus nahm zu sich die Zwölfe' (J.S. Bach, BWV 22):

1. Aria (tenor, bas en koor)

Tenor:

Jesus nahm zu sich die Zwölfe und sprach:

Bas:

Sehet, wir gehn hinauf gen Jerusalem,
und es wird alles vollendet werden,
das geschrieben ist von des Menschen Sohn.

Koor:

Sie aber vernahmen der keines
und wußten nicht, was das gesaget war.

*Jezus nam de twaalven terzijde en sprach:
Zie, wij gaan op naar Jeruzalem,
en alles zal volbracht worden
wat geschreven is over de Zoon des mensen.
Zij echter begrepen niets van deze dingen
en wisten niet wat er gezegd was.
(Lucas 18:31 en 34)*

2. Aria (alt)

Mein Jesu, ziehe mich nach dir,
ich bin bereit, ich will von hier
und nach Jerusalem, zu deinen Leiden, geh'n.
Wohl mir, wenn ich die Wichtigkeit
von dieser Leid- und Sterbenszeit
zu meinem Troste kann durchgehends wohl versteh'n.

*Mijn Jezus, trek mij naar U toe;
ik ben bereid, ik wil van hier
en naar Jeruzalem gaan, tot uw lijden.
Zalig ben ik, wanneer ik het belang
van deze tijd van lijden en sterven
tot mijn vertroosting voor altijd kan doorgronden.*

3. Recitatief (bas)

Mein Jesu, ziehe mich, so werd ich laufen,
denn Fleisch und Blut verstehet ganz und gar
nebst deinen Jüngern nicht,
was das gesaget war.
Es sehnt sich nach der Welt
und nach dem größten Haufen.
Sie wollen beiderseits: wenn du verkläret bist,
zwar eine feste Burg auf Tabors Berge bauen;
hingegen Golgatha, so voller Leiden ist
in deiner Niedrigkeit, mit keinem Auge schauen.
Ach! kreuzige bei mir in der verderbten Brust
zuvörderst diese Welt und die verbot'ne Lust;
so werd' ich, was du sagst, vollkommen wohl verstehen
und nach Jerusalem mit tausend Freuden gehen.

*Mijn Jezus, trek mij tot U, dan zal ik me haasten,
want (menselijk) vlees en mijn bloed begripen in het geheel niet,
evenmin als uw discipelen,
wat er gezegd was.
Vlees en bloed verlangen naar de wereld
en naar wat de grote massa doet.
Zij willen beide: wanneer U verheerlijkt bent,
een vaste burcht op de berg Tabor bouwen;
maar Golgotha, dat in uw vernederde staat
vol van lijden is, met geen oog aanschouwen.
Ach, kruisig in mij, in mijn verdorven binnenste,
vóór alles deze wereld en de verboden begeerte;
dan zal ik geheel doorgronden wat U zegt
en met duizend vreugden naar Jeruzalem gaan.*

4. Aria (tenor)

Mein alles in allem, mein ewiges Gut,
verbeß're das Herze, veränd're den Mut,
schlag alles darnieder,
was dieser Entsagung des Fleisches zuwider!
Doch wenn ich nun geistlich ertötet da bin,
so ziehe mich nach dir in Friede dahin!

*Mijn alles in alles, mijn eeuwig goed,
vernieuw mijn hart, verander mijn gezindheid,
sla alles neer
wat dit afzien van het vlees tegenwerkt!
Maar als ik naar mijn (wereldse) geest ben afgestorven,
trek mij dan in vrede naar U toe!*

5. Koraal (koor)

Ertöt' uns durch dein Güte,
erweck' uns durch dein Gnad';
den alten Menschen kränke,
daß der neu' leben mag
wohl hie auf dieser Erden,
den Sinn und all Begehren
und G'danken hab'n zu dir.

*Doe ons afsterven door uw goedheid
en wek ons op door uw genade;
maak de oude mens ziek,
opdat de nieuwe mens leven kan
hier op deze aarde,
zijn zinnen en al zijn verlangen
en gedachten op U gericht kan houden.*